

Kalon Menez Are

Emaoc'h o tremen e BONEUR

UR GUMUN E PARK NATUR
RANNVROEL ARVORIG

E-kreiz un
natur gwarezet

Dourgon Europa
zo loened didrouz hag a
vev e-pad an noz dreist-holl ;
lezel a reont un nebeud
roudoù war o lerc'h gwechoù
zo (kagal, louc'hadoù...)
Sellit mat !

E penn an hent

Beg **Tuchenn Kador** (385 m), al linenn gribenn hag ar gwel war Menez-Mikael zo kaer ken ez int, forzh peseurt koulz eus ar bloaz a vefe. Pa vez brav an amzer e c'hallit mont da welet **an heol o kuzhat** war vord al lenn.

Gant Kalon Menez Are e tremener dre lec'hioù kuzhetoc'h ivez, neuz « **penn ar bed** » ganto. Hentoù don, lezoù ar c'hoadoù, atantoù kozh bet disoñjet e-kichen lec'hioù naturel bras, ha gant-se ez eus deuet tud da chom da vat en hor c'humun.

Plijadur asambles

Sklaer eo deoc'h kerkent hag erruet : eostet e vez **levenez** gant an 230 den ac'hann holl asambles. Ha didro int : « *dav eo deoc'h mont d'ar c'hafe-ispiserezh kevredigezhel O p'ti Boneur ma fell deoc'h kompren ene ar gumun.* »

N'eus ket eus **ar Bilhaouaerien** ken, a veze o foetañ bro en ur gas ar c'heleier amañ hag ahont, diwar neuze en em gav tud ar vro el lec'h-se, ar re vras hag ar re vunud, evit kaozeal ha tremen amzer vat gant ar veajourien, ha degas ur sell dibar war al levenez.

Bro ar mojennoù

Un nebeud kantimetroù c'hoazh hag e vo Tuchenn Kador ar beg uhelañ e Breizh ! Pe e vefe an hini uhelañ pe ne vefe ket ez eo livet-flamm al lec'h ha kalz tudennoù mojennel zo ennañ.

An natur zo e pep lec'h tro-dro deomp ha gant **ar gevredigezh ADDES** e c'hallit ober anaoudegezh ganti da-geñver troiadoù-bale ha pourmenadennoù kontet, ha hudouriezh e kement paz a rit. Kompren a reoc'h petra zo kaoz eo bet al lec'h-mañ ar c'havell evit faltazioù meur hag a vez o hentañ **geunioù ar Yeun Elez** c'hoazh. N'eo ket amañ emañ dor an ifern hervez ar vojenn ?

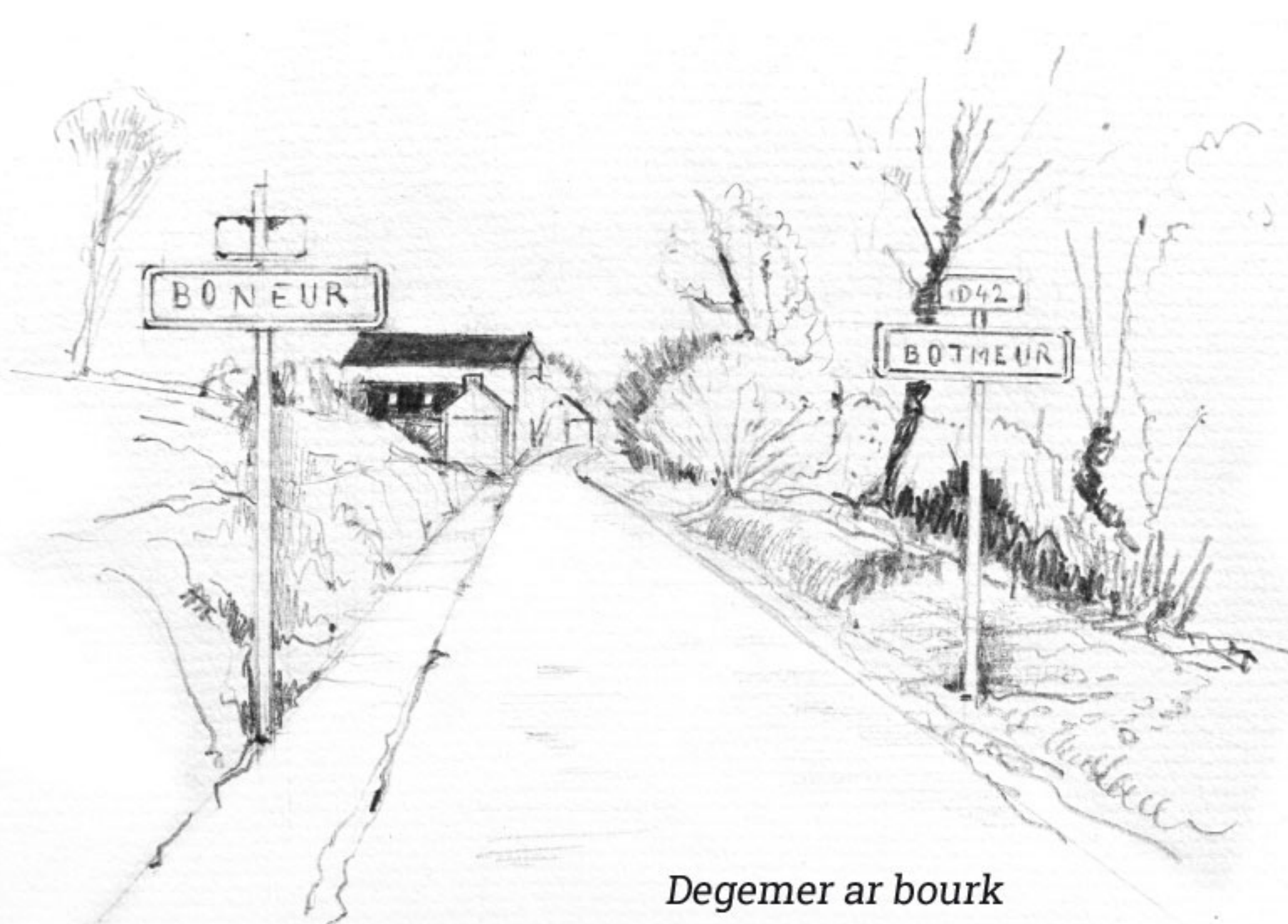
Taouarc'h ha taouarc'hegi

Ne c'haller ket ober anv eus Boneur anez ober anv eus taouarc'h. Gwechall e vezent implijet evel danvez helosk, ha graet ez eus bet ganto evit liorzhañ. **Hiziv an deiz e vezont gwarezet** en Europa a-bezh, pa'z int un annezva naturel hag a ranker gwareziñ.

Bev-mat int e-barzh memor an dud hag o c'hwezh a zegas da soñj dezho eus an distro d'ar gêr. « *Pa gleven c'hwezh an taouarc'h devet e ouezen ne vije ket pell ken ar c'harr-boutin o paouez, pa gase ac'hanon eus Montroulez, goude ar sizhunvezh er skolaj-lojañ : c'hwezh Boneur e oa, en em gavet e oan.* » Marie-Corentine, a zo o chom e Boneur.

E beg Tuchenn Kador
© C. Darley, Park an Arvorig

Degemer ar bourk

Ha gouzout a rit ?

Er valeadenn er bourk e vez kontet istor ar gumun deoc'h, hag hini ar barzh Fañch Abgrall, bet ganet e Boneur e 1906. Al levrig-se a c'haller kemer en ti-kêr.

Follenn ar C'horrigan
a weler gant ADDES
© X. Bourgois - The other life,
Park an Arvorig

Gant ur plañchod
e c'hallit treuziñ an
daouarc'heg a-sec'h
© D. Kermel,
Park an Arvorig

Ha gouzout a rit ?

Meur a senenn eus ar film *Histoires extraordinaires* a oa bet filmet e Boneur gant Roger Vadim er bloavezhioù 60, gant e wreg Jane Fonda. Hervez klevet e vefe c'hoazh eus roudenn gorf an aktourez en daouarc'heg, pa oa kousezhet a-ziwar he marc'h e-keit ma oad o filmañ.

Kalon Menez Are

Emaoc'h o tremen e BRASPARZH

UR GUMUN E PARK NATUR
RANNVROEL ARVORIG

E-kreiz un natur gwarezet

Kreskiñ a ra an **drozera**
en taouarc'hegi e Brasparzh.
Ar plant kaer-se zo
kigdebrezed. Gwazh a-se
evit an amprevaned
dievezh !

© V. Dupont,
Park an Arvorig

Plaenaat Brasparzh

Tri zra n'hall ket an Aotrou Doue ober :
diveinañ Berrien, kompezañ Brazparzh,
diradeniñ Plouie. Emañ ar gumun ouzh
skoazenn Menez Are ha diwar-se ez eus
gwenodennoù sav-diskenn evit ar valeerien.
Unan anezho a gaso ac'hanoc'h d'an **Eured
Vein**, ur c'hant peulvan eus an Neolitik
en ur renkennad a-hed 300 metr. Hervez
kont e vije bet troet un ambrougdeg en
un eured e mein abalamour ma oant bet
dizoujus e-keñver ur beleg hag a yae
nouenniñ un den hag a oa oc'h ober
e dalaroù.

Eured ar Vein • © R. Louessard, 2020
(Ar Greizenn-departamant arkeologiezh,
Departamant Penn-ar-Bed)

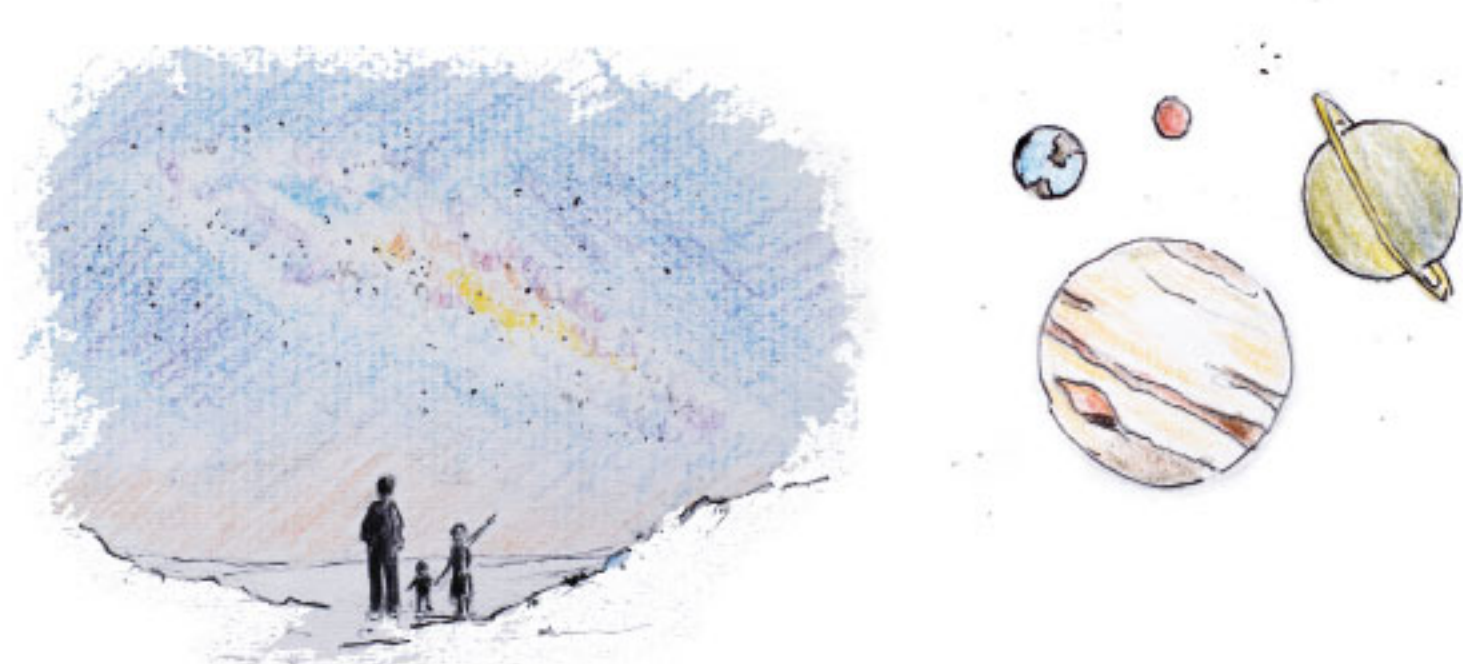

Skiantoù ha natur

E Brasparzh e voe krouet **ar c'hlasadoù glas
kentañ** e Frañs er bloavezhioù 1960.
Fellout a ra d'ar greizenn dizoleiñ an endro
Ti Menez Are reiñ da anavezout an natur
bepred. Ar skolidi er gumun zo oberourien
engouestlet evit an natur ivez. E « kuzul an
douar » en o **zakad douar desavadurel***
e studiont hag e warezont un tamm tachenn
naturel e-kichen o skol.

Amañ e vez graet ton d'ar skiantoù.
Ar re a blij ar steredoniezh dezho a c'hall
gwelet an oabl kaer, kuit a saotradur gouloù.

*stignad broadel

Ha gouzout a rit ?

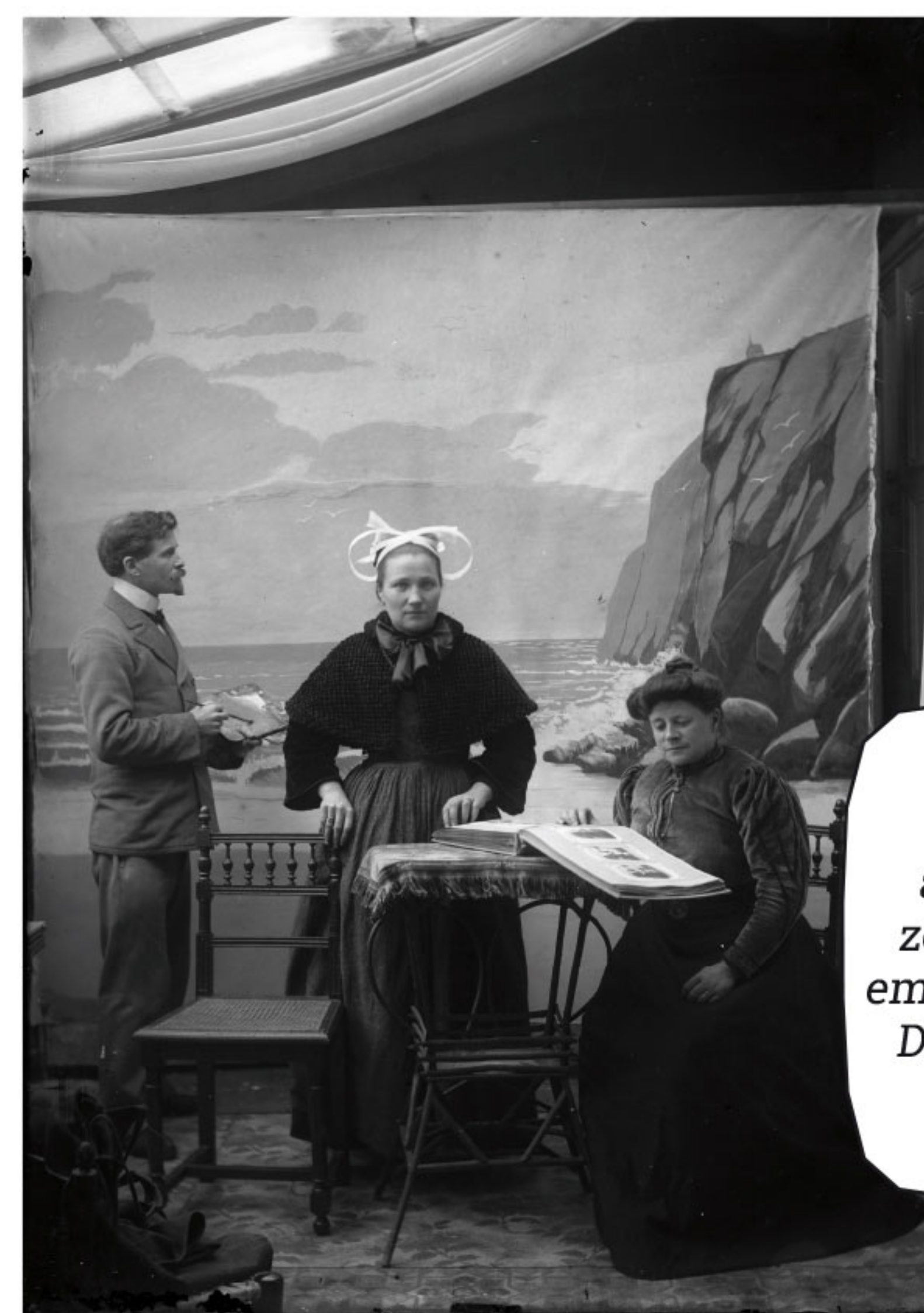
Gant MaDiK-Are, Maketenn Divent
Koskoriad an Heol e Menez Are, e c'haller
pourmen e Koskoriad an Heol hervez
skeuliad ar viliardvedenn (1 milimetr
zo 1000 km). Emañ an heol er greizenn
Frédéric ar Gwiader, e-tal an ti-kêr.

Kregiñ gant an troad dehoù

Sañset e kroger gant ur gavotenn,
un dañs a-steud, gant an troad kleiz, met etre
ar Stêr-Aon hag an Elorn, hag e korn-bro
Brasparzh dreist-holl, e kroger gant an troad
dehoù. Un hengoun eo hag a zo bet dalc'het
gant ar c'helc'hioù keltiek, koulz hag ar c'han
hag ar c'hontadennoù, er genstrivadeg **Kan
ar Bobl**, ar festoù hag ar c'hentelioù brezhoneg
a vez kaset gant kevredigezhioù ar vro.

Dilhad Brasparzh, a weler war al
luc'hskeudenn-mañ, a vez gwisket
er c'helc'hioù dañs c'hoazh.

© François Joncour,
Dastumad Yves Nezed,
dielloù departamant

Ha gouzout a rit ?

François Joncour,
a zo eus ar c'horn-bro,
zo luc'hskeudenner hag
embanner kartennoù-post.
Dre e oberennoù e weler
buezh ar vro e fin an
20^{vet} kantved.

Hag anavezout a rit ar Jerman ?

« Jerman » n'eo ket un anv hag a vez roet
d'ur vaouez kozh er gumun avat. Ur ouenn
avaloù eus ar c'horn-bro an hini eo, hag a zo
ul lodenn eus hor glad. **Jermen Brasparzh**
a c'haller gwelet alies e katalog ar splusegerien.
Gant ar gouennoù a zo tost ouzh ar ouenn
avaloù-kontell-se, a reer C'hwerv Ruz, C'hwerv
Gwenn, Kroc'hen Ki, Aotrou Person anezho,
e c'hall an dud ac'hann fardañ sistr kreñv mod
« ar menez » c'hoazh. Ne ouezer ket hag en ober
a reont en ur vouskanañ « La Chanson du cidre »
avat, a voe skrivet gant Frédéric ar Gwiader,
ur skrivagner hag a oa bet ganet e Brasparzh
e fin an 19^{vet} kantved.

Aval Jerman

Kalon Menez Are

Emaoc'h o tremen e BRENNILIZ

UR GUMUN E PARK NATUR
RANNVROEL ARVORIG

E-kreiz un natur gwarezet

Meur a familh avanked zo e Brenniliz. Loened int hag a vev e-pad an noz dreist-holl. Mont da Di Gwarezva natur ar Veneg evit gouzout hiroc'h war ar bronneged souezhus-se a sav stankelloù !

Etre natur ha sevenadur

Brenniliz zo garzhaouegi ha taouarc'hegi enni, hag un aspadenn meurvaenec dibar zo ivez. Gant **an daol-vaen Ti ar Boudiged** e weler e oa tud o vevañ amañ pell zo. Ar bez-se, a zo eus an Neolitik (war-dro 5 000 vloaz zo), zo ul lec'hienn arkeologek pouezus abalamour m'eo bras-tre ha m'emañ e stad vat c'hoazh. E kreiz ar bourk e ranker gweladenniñ daou lec'h : an **iliz** eus ar 15^{vet} kantved, a zo war roll ar monumantoù istorel, ha **Ti ar mirva natur hag an avanked**.

Pourmen en-dro d'al lenn

Deuet eo **Lenn Brenniliz**, a reer Lenn Sant-Mikael anezhañ ivez, diwar ar stankell, bet peurechuet e 1937, a voe savet evit lakaat al labouradeg dourdredan e Sant-Herbod da vont en-dro. Daoust m'eo artifisiel al lenn ez eus un neuz « kouronkañ » ha gouez war un dro d'ar ribloù, ar pezh a blij d'ar weladennerien ha da dud ar vro evit dont da bourmen. Brudet eo ivez abalamour ma'z eus kalz **pesked** enni (bekeded, perched ha dluzhed dreist-holl). Bep bloaz eno e vez aozet emgavioù pesketa Breizh, a zo abadennoù sport evit ar pesketa dudi e bagoù bihan.

Ar vuhez er c'hornad

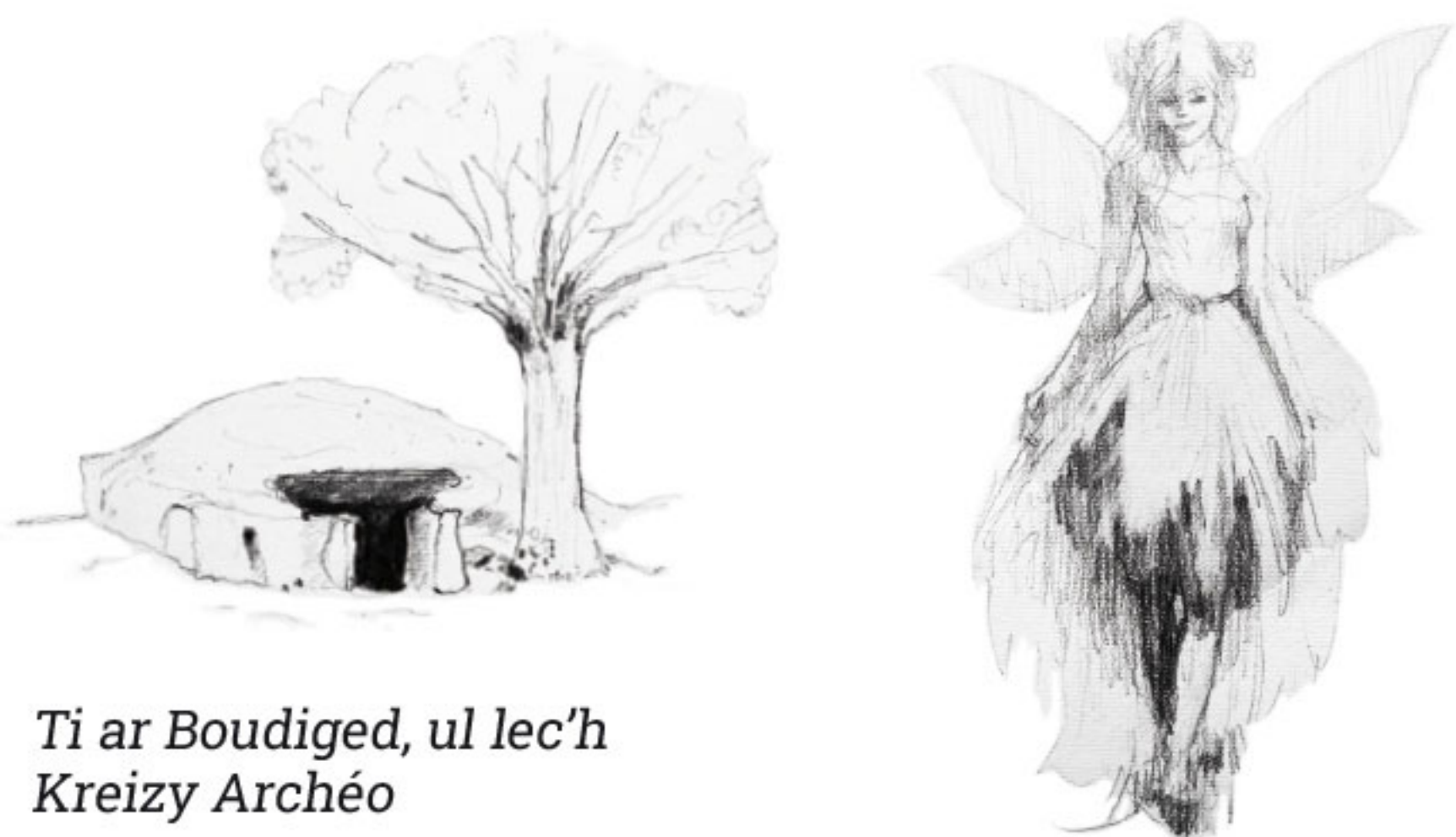
An dud hag ar weladennerien n'emaint ket pell diouzh al lenn. Evit ar re a blij an dañsoù ha sonerezh Breizh dezho e vez ur **fest-noz** war douar palumet ha dindan un hangar bep bloaz e Ploenez e Brenniliz, e-kreiz miz Eost.

Evit degemer gwelloc'h ar **familhoù** ha delc'her ar c'hlasoù digor er skolioù er c'humunioù e oa bet krouet ur C'henstrollad Pedagogel Etrekumunel (KPE) e Menez Are etre skolioù Brenniliz, Lokeored hag ar Fouilhez.

Gwarezva natur ar Veneg

Er Veneg emañ an **daouarc'heg volzennek oberiant diwezhañ** e Breizh. Mont a ra 5 000 bloavezh struzh bern-war-vern d'ober ar gwiskad pemp metr taouarc'h ! Emañ war roll ar Gwarezvaoù broadel, ur gwir **douar-mir** eo **evit ar vevliesseurted**. Gant ar gevredigezh Breizh Vev e c'haller ober anaoudegezh ganti da-geñver gweladennoù heñchet. En ur stêr e-kichen ar Veneg ez eus spesadoù gwall souezhus o vevañ : **avanked Europa** ha **meskl perlez an dour dous** !

Ti ar Boudiged, ul lec'h
Kreizy Archéo

Ha gouzout a rit ?

Ar greizenn e Brenniliz zo unan eus ar c'hreizennoù nukleel koshañ a zo e Frañs. Evit an darn vrasañ eus an dud ac'hann ez eo ul lodenn eus neuz hag eus istor ar gumun. Emeur o tispenn anezhi.

Gallout a reer ober tro lenn Brenniliz gant troiad-vale
ar Yeun Elez (15 km) • © Menez Are Kumuniezh

Ha gouzout a rit ?

E Brenniliz ha tro-war-dro e oa bro ar **Bilhaouaerien**, anezho gwerzherien hag a yae da foetañ bro war ar maez evit eskemmañ dafar pemdez ouzha pilhoù hag a werzhent evit fardañ paper.

En 19^{vet} e oa pouezus-bras an arc'hant ouzhpenn a c'hounezent evel-se pa ne oa ket trawalc'h gant an atantoù evit magañ ar familh en he fezh.

Ar geunioù e gwarezva
natur ar Veneg
© E. Holder

Ha gouzout a rit ?

An **taouarc'hegi** zo e-touez al lonkelloù karbon naturel efedusañ war an Douar ! Pouezus int evit stokañ ha gwareziñ ivez. Gallout a reer ober tro ar mirva dour en droiad-bale er Yeun Elez (15 km).

BRENNILIZ

Ti an douristed Menez Are
Kumuniezh : 02 98 99 72 32
tourisme@lesmontsdarree.bzh

Kredadoù skeudennaouiñ :
Cubik communication
Krouidigezh panelloù :
3D INCRUST.
PNRA 2026

Kerzhit mat !

Kalon Menez Are

Emaoc'h o tremen e KOMMANNA

UR GUMUN E PARK NATUR
RANNVROEL ARVORIG

E-kreiz un natur gwarezet

Mat eo falc'hañ al lanneier
evit delc'her spesadoù arouezel
evel ar C'hefeleged-aod
hag ar Skouled louet, rak
ezhomm o deus lanneier
raz evit ober o neizh
ha kavout o boued.

© Les Fasces
Nébulées

Mein ha dour

Ar **meurvein er Vougo Vihan** ha **lenn an Drenneg** zo daou lec'h ha ne c'haller ket tremen hebiou dezho e Kommanna ! Gant an alez toet (a zo ur bez eus an Neolitik e gwirionez) e ouzomp e oa tud eno pell-pell zo. Gant al lenn avat e weler eo bet merket ar gweledva gant obererezh an dud. Daoust ma seblant bezañ naturel-tre ez eo ur mirlec'h hag a voe krouet penn-da-benn, evit pourveziñ dour d'ul lodenn eus Penn-ar-Bed. Ne vir ket ouzh tud ar vro da vezañ laouen oc'h en em gavout eno pa vez brav an amzer.

Daeoù sport ha kengred

N'eus ket eus foar ar c'hezeg hag ar saout ken e Kommanna, met div abadenn zo hag a zesach tud ar gumun ha gweladennerien betek enni.

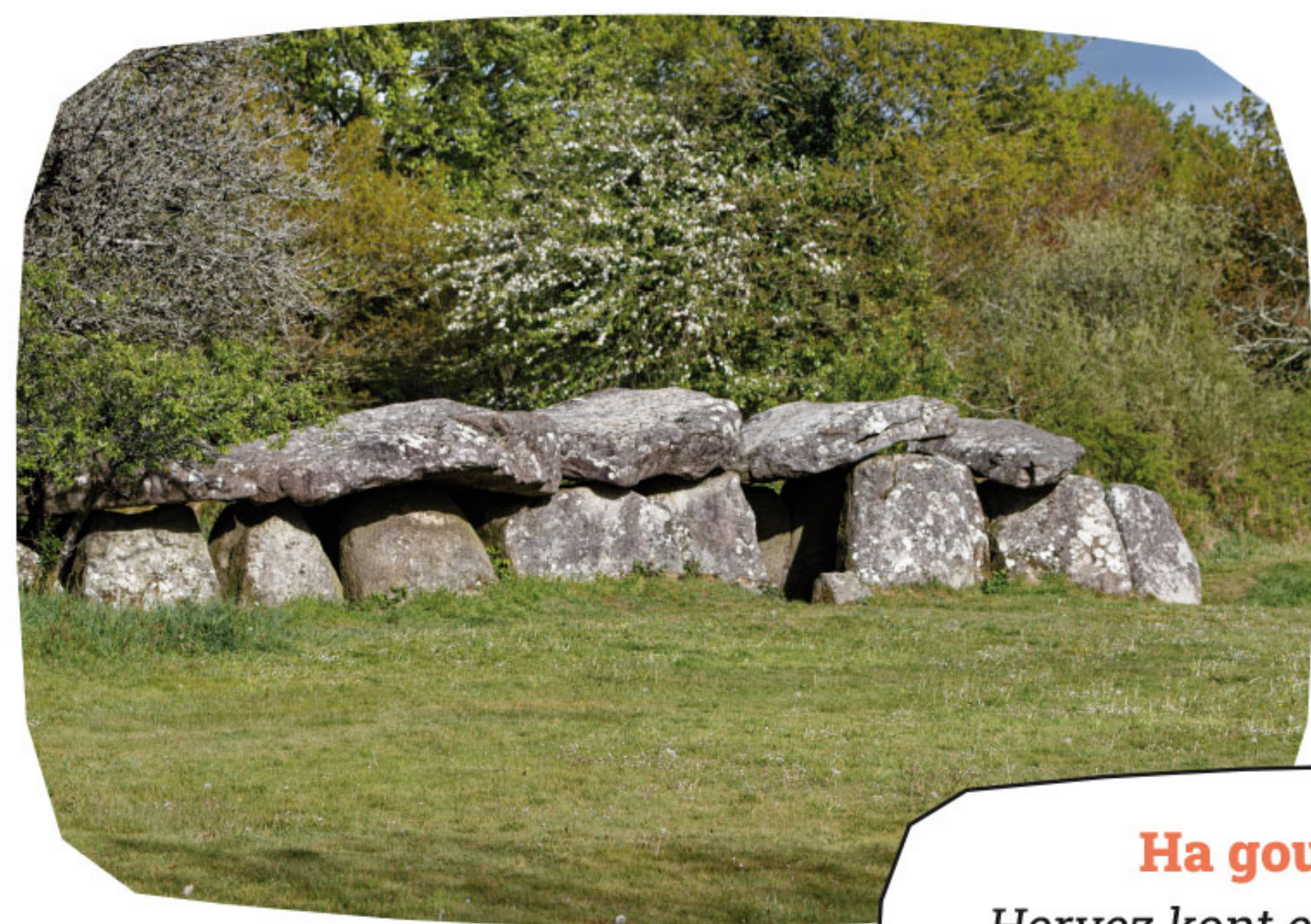
An hini gentañ eo **ar pardon e miz Eost**, a zalc'h gant an hengoun. An eil zo un abadenn evit ober sport, doujañ an natur ha tremen amzer blijus asambles. **Ultra Trail Menez Are** (UTMA) zo ur redadeg gant kantadoù a dud a-youl-vat er c'humunioù tro-war-dro hag ouzhpenn ur miliad a rederien. Bep bloaz e vez profet un darn eus an arc'hant dastumet da gevredigezhioù eus ar c'horn-bro ha d'ur gaoz vroadel.

Labour al lin

Kreskiñ a ra al lin gant ma vo avel ha gant ma ne yay ket ar wrez en tu all da 25 derez. Ha mat eo evit an daou dra e Kommanna, ma oa bet labour al lin en e varr eus ar 16^{vet} d'an 18^{vet} kantved. A-drugarez d'al **labourerien lin** hag a rae berazh e voe gallet sevel ar **porzh-iliz** kaer-kenañ. Fellout a ra da dud zo adlañsañ filierenn al lin e Breizh, rak-se e c'hallfe ar blantenn gaer-se bezañ un darn nevez eus an obererezhioù er c'horn-bro. Gwelet a reer bleunioù glas adarre e parkeier zo e-kerzh an hañv.

Mein glas

Ar **mein-glas** zo stag ouzh Menez Are da vat. Ar garregad-se zo eus familh ar skiltoù. Al labour tro-dro d'ar mein-glas a gaver e pep lec'h en dremmwel hag er savadurioù kozh. Serr eo ar mengleuzioù hiziv an deiz met an doerien a zalc'h gant doareoù micher dibar evit labourat gant **mein-glas « ar menezioù » pe « mod kozh »**, gant mein-glas adimplijet. Gant ar chemet-se e oa bet kempennet toenn chapel Sant Mikael goude an taniou-gwall e 2022.

Taol-vaen ar Vougo
© M. Laviec

Prest oc'h ? • © M. Laviec

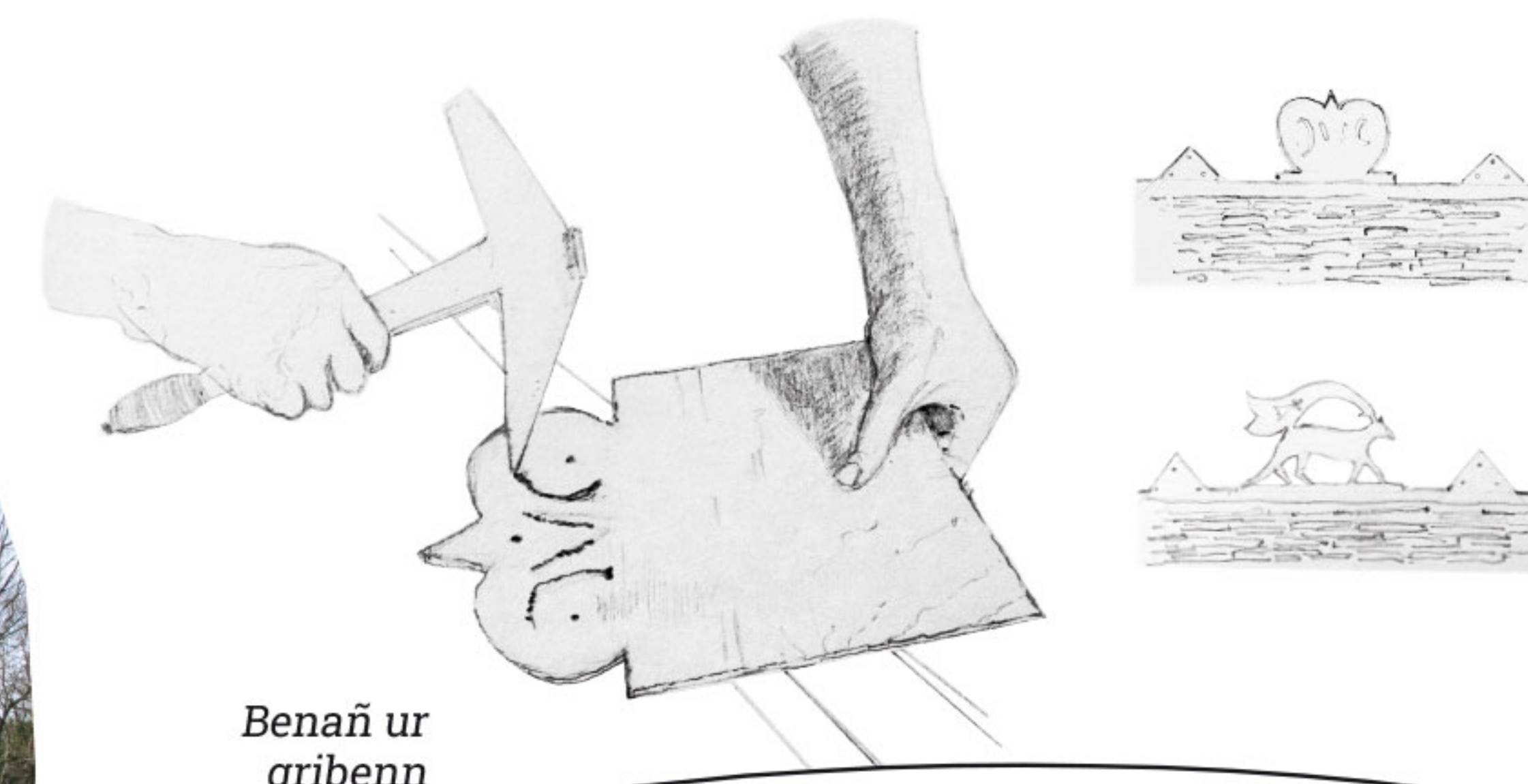
Ar vleunienn lin

Ar c'hanndi e Rozonoual e Kommanna Gallout a reer gwelet aspadennoù ur c'hanndi all (evit gwennaat ar gwiennou lin) war an hentad Kalon Menez Are
© D. Queinnec

© Kumun Kommanna

Benañ ur
gribenn

Ha gouzout a rit ?

Hervez kont e vefe ar **stern-aoter** kaerañ e Breizh en iliz Kommanna, hag el lec'h m'emañ o defe bet kavet ar saverien ur c'homme engravet skeudenn **Santez Anna** warnañ. Diwar-se e vije bet savet anv ar gumun : **komm hag Anna**.

Ha gouzout a rit ?

War ul lodenn eus an toennoù e Menez Are e weler **kribennoù**, a zo tresoù mein-glas savet diouzh c'hoant ar berc'henned ha diouzh faltazi an toer (hag e fent a-wechoù !). Savit ho taoulagad evit sellet outo war hentad Kalon Menez Are !

KOMMANNA

Ti an douristed Rosko, Aod an traezh,
Porzhioù-iliz : 02 98 68 33 33
info-paysdelandivisiau@roscoff-tourisme.com

Kredadoù skeudennaouñ :
Cubik communication
Krouidigezh panelloù :
3D INCRUST.
PNRA 2026

Kerzhit mat !

Kalon Menez Are

Emaoc'h o tremen en UHELGOAD

UR GUMUN E PARK NATUR RANNVROEL ARVORIG

★ E-kreiz un natur gwarezet

Unnek spesad logod-dall zo e koad an Uhelgoad. Pemp anezhe zo gwarezet en Europa, evel ar Frigibelled bras ha Barbastelled Europa.

Ur c'hoad kevrinus

An Uhelgoad zo dibabet mat hec'h anv rak stag eo brud ar gumun diouzh **he c'hoad kevrinus** hag a c'haller mont betek ennañ war-droad adalek ar bourk.

A-dreñv ar skol gozh ha war lez ar c'hoad emañ ar **c'hoariva glasvez** ma vez aozet sonadegoù en hañv. Ar c'hlegeroù greunit, ar stêr hag an aspadennoù arkeologel a zegas o lod a hud d'al lec'hioù. Ganto eo bet awenet ar **mojennoù fonnus** a blij d'an dud ac'hann kontañ diwar o fenn.

Abadennoù brudet

Marc'had ar Yaou zo ur pred a bouez e buhez ar bourk. Eno, war ar blasenn greiz e vez gwerzhet produioù eus ar vro, hag un dro e vez dreist-holl d'an dud d'en em gavout ha da bakañ bep a vanne kafe asambles.

Leun a virvilh zo er gumun gras d'ar c'hevredigezhioù ha d'ar festoù. Evel **Roc'h Menez Are** a zo deuet da vezañ ur redadeg hollvrudet hag a vez miliadoù a varc'hhouarnerien o kemer perzh enni, pe **fest ar moc'h** rostet a vez bodet kazi 500 kouiad ennañ bep bloaz d'ar 15 a viz Eost.

Arz hag artizanerezh

Hud ar c'hoad koulz hag he sioulded hag he gwiriegezh a ra d'an Uhelgoad bezañ ul lec'h kaer.

Ur bern arzourien, livourien ha skrivagnerien zo bet o chom en Uhelgoad hag int awenet gant al lec'h. **Paul Sérusier** (1864-1927) en doa livet meur a daolenn eno e fin an 19^{vet} kantved. Hiziv an deiz ez eus palieroù arz en Uhelgoad hag ur bern artizaned arz a labour enne. Alies e vezont o labourat asambles, awenet gant spered al lec'h, hag evel-se e kemeront perzh e birvilh ar gumun ivez.

Marvailhoù an natur

Ar c'hlegeroù greunit a zeu diwar magma stummet meur a zek kilometr pelloc'h er c'hondon. Gwastet ha **krignet** int bet e-pad milionoù a vloavezhioù ha diwar-se eo deuet ar stummoù estlammus a zo gante.

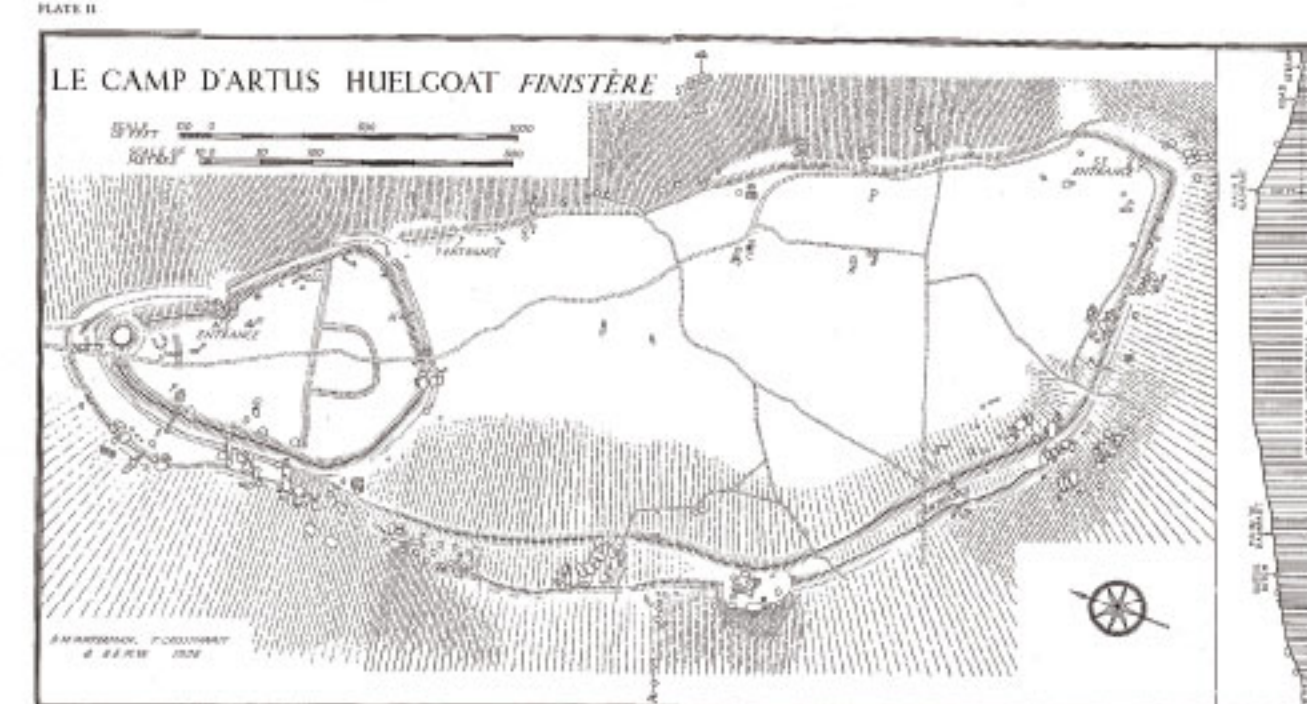
Er metoù reier-se e kresk **raden ha man**, rouez-tre ha gwarezet evit lod anezhe. Dav eo diwall ar **plant diskret-se** evit o roll hollbouezus e mont en-dro kalc'hiad an dour hag abalamour ma roont bod da loened bihan e-leizh.

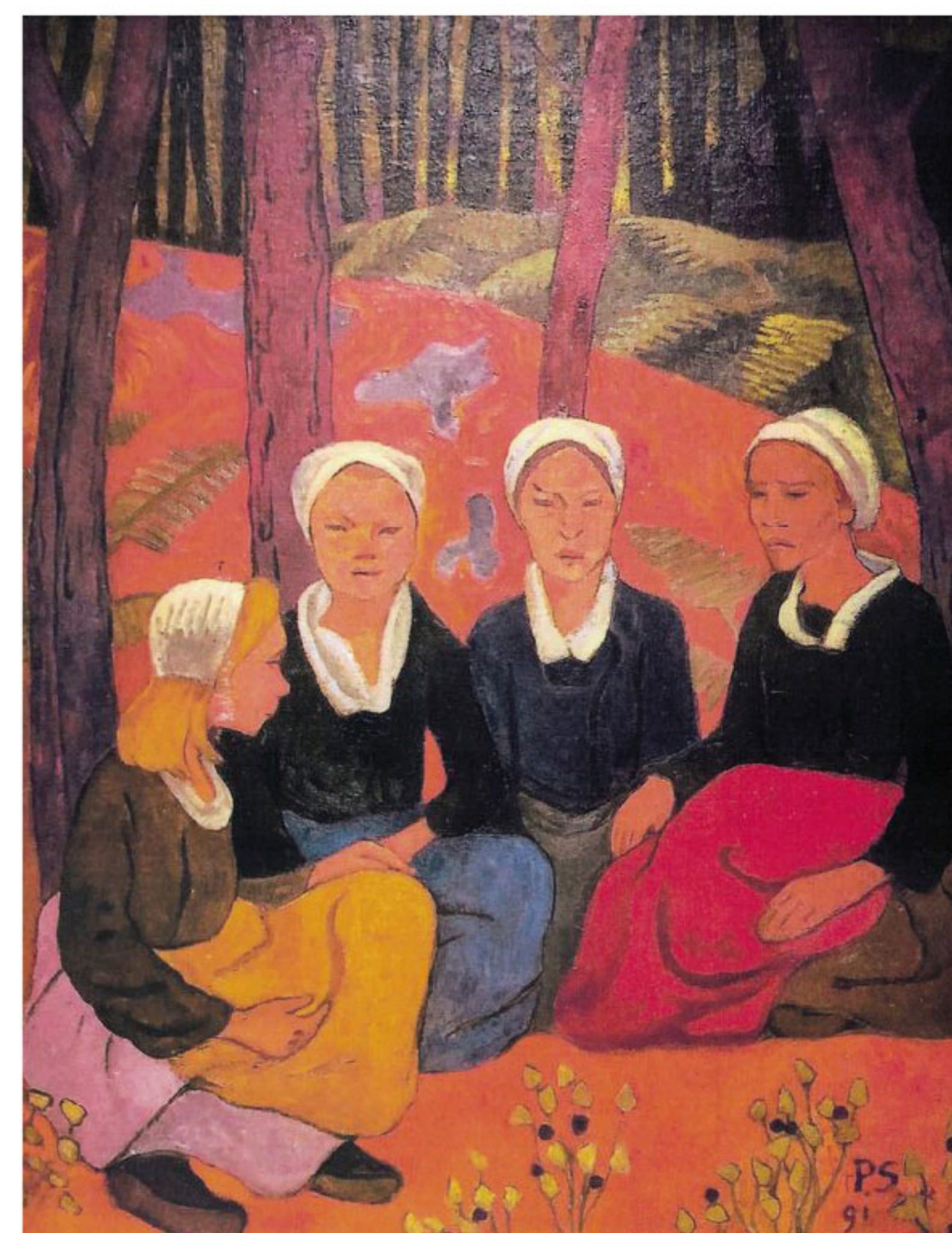
Ha gouzout a rit ?

Opidom « **kamp Artuz** », ma oa bet graet furchadegoù er bloavezhioù 1930, a oa ul lec'h mogeriet-kreñv graet, sur a-walc'h, evit kontrolliñ ar mengleuzioù plom arc'hantus nepell alese. Er c'hamp-se e veve **Osismied**, ur bobl kelt eus ledenez Arvorig.

Klegeroù bamus an Uhelgoad
© V. Dupont,
Park an Arvorig

Tres Kamp Artuz, 1938
(hervez Wheeler, 1957), ul lec'h Kreizy Archéo

Peder bretoner er c'hoad, gant Paul Sérusier,
An Uhelgoad (1891-1893)

Ha gouzout a rit ?

Mengleuzioù greunit an Uhelgoad a oa bet korvoet adalek ar 15^{vet} kantved hag etre an 19^{vet} kantved ha hanterenn gentañ an 20^{vet} kantved dreist-holl. Hiziv an deiz c'hoazh e vez talvoudekaet ar garregad-se gant ur vengleuz hag a zo en ur gumun damdost, e Brenniliz.

Man hep par hag a
bep seurt a gresk
war ar reier
© E. Holder

Kalon Menez Are

Emaoc'h o tremen e S.-KADOÙ, SIZUN

UR GUMUN E PARK NATUR RANNVROEL ARVORIG

★ E-kreiz un natur gwarezet

Adreded-Europa, na c'haller ket gwelet e-kreiz an deiz dre ma'z eont da guzhat war an douar, a glever o fipiadennoù hep par da serr-norz. Lavaret e vez ec'h int heñvel a-walc'h ouzh trouz ar c'hwiled-tan ! Digorit ho tivskouarn !

War ar wenodenn

E Sant-Kadoù, abalamour d'ar c'hoad ha d'ar savadurioù kozh, e c'haller krediñ emeur war ur menez bihan.

War an hent-bale Kalon Menez Are eo kemm-digemm dremmvroioù ar gumun : **kribennoù-menez digor** war gwelioù meur frank ha **hentoù koadek** donoc'h. Dindan an heol hag er vrumenn e c'haller klevet santadurioù. **Mojennoù ha beilhadegoù breizhek** ha war-bouez an disterañ sarac'h e c'haller spurmantiñ ur vezañs vihan.

Dour dous

War hent Kalon Menez Are e c'hallit bale a-hed **lenn an Drenerg**, a vez pourvezet dour dezhi gant meur a wazh-dour. An dalc'had dour-dous-se a oa bet savet e 1981 war un dro gant ur stankell war stêr an Elorn, evit pourchas dour mat da evañ da gazi 400 000 a dud e Penn-ar-Bed. Daoust d'al lenn da vezañ unan artifisiel ec'h eo **unan eus ar mirlec'hioù dluzhed brasañ a zo e Frañs**. Kalz **eoged** zo en Elorn mod-all. Ur baradoz evit an naturourien hag ar besketaerien !

Mengleuzioù ha mengleuzierien

War an hentad Kalon Menez Are e weler kribennoù mein-skent glas a-rez. **Bro ar vengleuzierien** eo Sant-Kadoù evit gwir : adalek kreiz an 19^{vet} kantved ha betek ar bloazioù 1950 e oa ar meinglazegoù tiegezhele e-kreiz buhez ar vro. Goude-se e oa bet an divaeziadeg ha serret ar mengleuzioù da-heul. Amañ ec'h a **ar mein-glas kozh** d'ober ul lodenn eus ar vuhez pemdez c'hoazh pa ranker ober war o zro bepred, hag e-giz ma vez lâret « *Da Sant-Kadoù, it gant tachoù, 'vit kaout remed eus ar goradoù* », ar c'hrennlavar evit broudañ ar birc'hirined da gas tachoù gante evit kempenn toenn an iliz gant mein-glas nevez.

Bevañ asambles

N'eus ket par da Sant-Kadoù ha d'he fersonelezh disheñvel-mat. Buhezek-tre eo ar c'hevredigezhioù amañ ha bep an amzer e vez aozet **abadennoù** gant strolladoù tud eus ar gumun : fest an nevezamzer, festoù-norz evit brudañ modoù labour-douar gant peizanted ar vro, marc'hadoù produerien, sonadegoù... E kreizig-kreiz ar bourk e vez graet abadennoù evit lakaat boutin gouiziegezhioù, mennozhioù ha raktresoù er vro. Festoù a vez hed-da-hed ar bloaz.

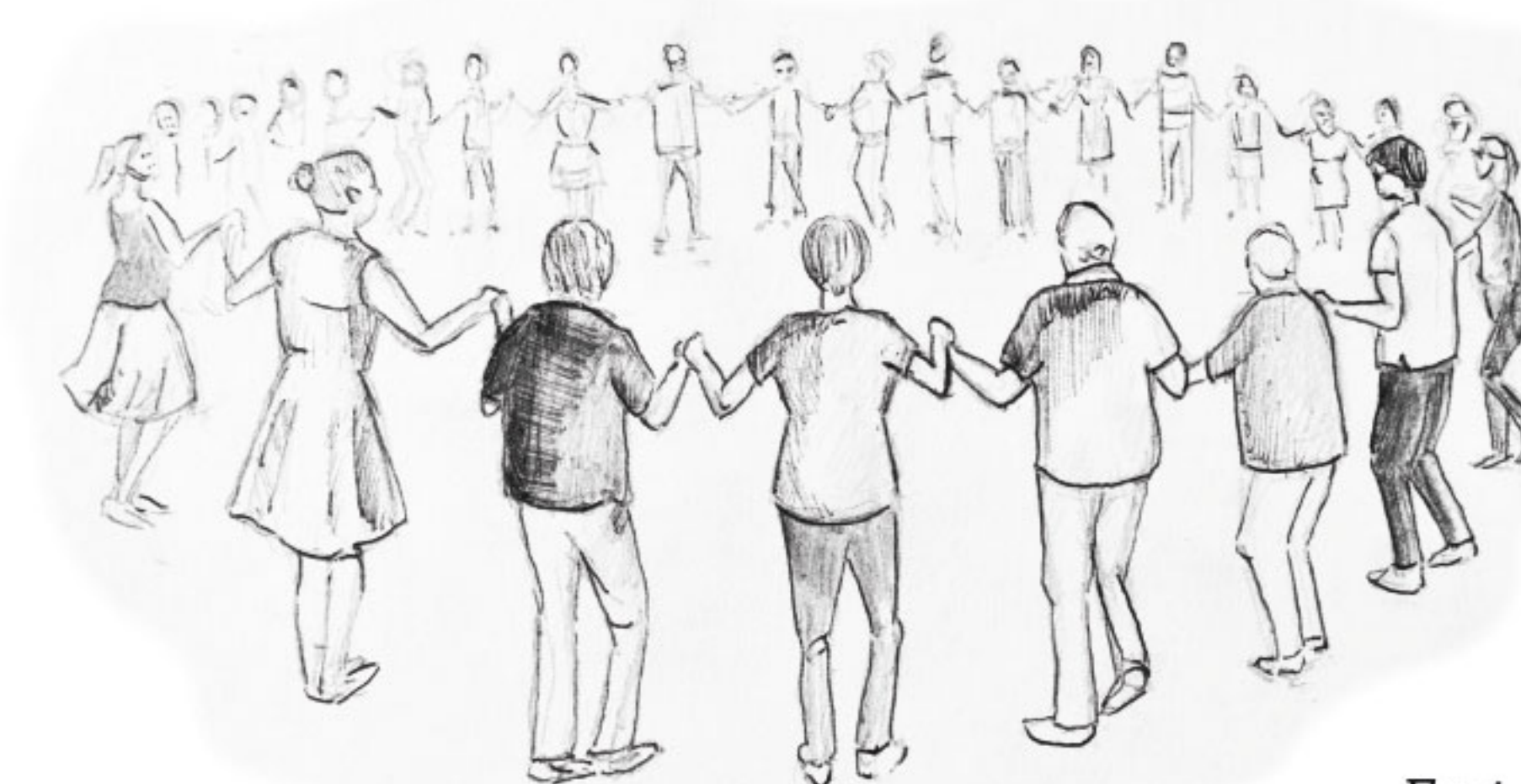
Hentig koadek dindan an heol goañv
© N. Crenn

Ha gouzout a rit ?

An Elorn, a zo 56.4 km hed, eo an deirvet stêr-aod hirañ e Penn-ar-Bed, goude ar Stêr-Aon. Ober a ra an disparti etre Menez Are er su ha Bro-Leon en norzh. Emañ hec'h andon e-harz Tuchenn Gador (385 m). Hec'h adstêrioù niverus zo takadoù gouennañ eus an dibab evit **an dluzhed hag an eoged**.

Maen-glas ar menezioù
© D. Kermel,
Park an Arvorig

Fest-norz

Ha gouzout a rit ?

Pardon Sant-Kadoù a vez lidet d'ar Sul diwezhañ a viz Gwengolo, en enor da Sant Kadog (Sant Kadoù), un abad kembreat eus ar 6^{vet} kantved hag a zo e ouel d'ar 25 a viz Gwengolo.

Kalon Menez Are

Emaoc'h o tremen er FOUILHEZ

UR GUMUN E PARK NATUR
RANNVROEL ARVORIG

E-kreiz un natur
gwarezet

Labourerien-douar
a ra war-dro falc'hat al lann
bepred. Ur c'hiz a-gozh
eo hag a zo mat evit endro
bevañ ar **Skouled louet** hag
ar C'hefeleged-aod.

Uhelaat

Ar Fouilhez, gant he 275 metr uhelder
(a-rez gant an iliz), eo ar **gumun uhelañ
e Breizh**.

Nepell diouzh troiad Kalon Menez Are emañ
al lec'h arkeologel **Gwaremm ar Manac'h**.
Ar gêriadenn kreñvaet-se a voe savet etre
ar Grennamzer Uhel hag an 13^{vet} kantved
moarvat. Enskrivet eo war renabl ar
Monumantoù Istorel ha furchadegoù a vez
graet ingal eno. Gallout a rafe bezañ bet un
diazegadur menec'h stag ouzh Ospitalerien
Sant Yann-Vadezour Jeruzalem hag a gemere
preder gant an dud klañv hag ar birc'hirined.

Ar Fouilhez, a zegas da soñj eus an deil gant
hec'h anv, a ya garzhaoüegoù ha pradoù d'ober
he maezioù, disheñvel-krenn diouzh krinder
ar « menez ».

Festoù hengounel bev-birvidik

Daou bardon a vez bep bloaz er gumun :
pardon Sant Houardon d'ar Sul kentañ a
viz Gwengolo ha pardon **Sant Yann** e miz
Mezheven, evit delc'hen da azeuliñ
sant paeron an Ospitalerien. Gant
« Sant Yann bihan », ur bugel eus ar Fouilhez
dindan 5 bloaz, e vez digoret ar brosesion.
E 2024 e oa bet graet gant ur plac'hig evit ar
wech kentañ.

Da welet hep mank : foar al laou a vod bep
bloaz tud eus ar Fouilhez hag eus lec'h all
da Sul gouel ar mammoù.

Douaroù yen ha pilhaouerien

« Douaroù yen » ha trenk Menez Are n'int ket
frouezhus-bras. En 19^{vet} kantved, abalamour
da gresk ar boblañs, e oa ret d'an tiegezhioù
kaout ur gopr ouzhpenn.

Evel e Brenniliz, Lokeored, Boneur ha Berrien
e oa deuet paotred ar Fouilhez da vezañ
pilhaouaerien-red. **Ar bilhaouaerien** a
eskemme listri pe kinkailherezh ouzh
gwiadoù aet da fall a werzhent goude-se evit
fardañ paper. Foetañ a raent bro ha kas ar
c'heleier war un dro. Lakaet e vezent
tro-ha-tro da dud vat, da dud nec'hus
peotramant da dud o stad vevañ kalet evel
ma oa d'ar mare-se.

Un arouez eus ur vuhez er bourk

L'auberge de la crêpe en deus tapet brud vat.
Ur monumant-skouer eo eus ar savouriezh
war ar maez e Menez Are hag eus an **tier gant
apoteiz** a veze gwelet adalek ar 17^{vet} kantved.

Ar skalier diavaez hag ar c'henstrollad
dor-brenestr-siminal eo perzhioù pennañ
ar seurt tier. Bet e oa ti ur gwiader a-raok bezañ
un ostaleri, an ti-kêr, ur skol, evel un testeni
eus memor ha cheñchamantoù ar vuhez
er bourk. Bremañ e teu an dud eus pell betek
ennañ, da lipouzañ ur meuz hep e bar eus
gastronomiezh Breizh.

Ha gouzout a rit ?

Ar bugel, gwisket gant ur sae
diwar gresc'hin eus deroù
an 20^{vet} kantved ha fichet
gant bleunioù, zo o kas un
oan gantañ.

Prosesion
gouel-Yann e 2024
© C. Fouillard

Ha gouzout a rit ?

Guy Denning zo un arzour kêrel
etrebroadel hag a zo o chom er gumun.
Freskenn-voger ar skol a zoug enor
da skeudenn brudet-bras ar Pilhaouaer
hag a zo stag-tre an dud outi.

© Guy Denning,
2026

Ha gouzout a rit ?

An « **tren patatez** », a gase legumaj
ha mein-skient betek an aod (1912-1932)
war al linenn Rosporden-Ploueskad,
a dremene dre ar Fouilhez.

Un ti gant
apoteiz

Kalon Menez Are

Emaoc'h o tremen e SANT-RIWAL

UR GUMUN E PARK NATUR
RANNVROEL ARVORIG

E-kreiz un natur
gwarezet

An erminiged zo bronneged
arouezus en Arvorig.
Er goañv e tro o feur gell
da wenn, kuit dezhe da
vezañ gwelet !

© Les Fâces
Nébulees

An hentoù don

Gwenodennoù a bep seurt zo a-hed an droiad Kalon Menez Are : lod meinek ha digor war ar c'hribennoù-menez, lod all kleuziet don er stankennoù.

Dibar eo **hentoù don** Sant-Riwal gant **girzhier** hag a c'hall bezañ meur a vetr uhelder e lec'hioù zo. Amañ emao'h o vont da zeskiñ « **mont gant ar ribinoù** » pa daper hentigoù-treuz e-lec'h hentoù bras. Ur ribin a veze graet gwechall eus an tremen strizh war lein ar girzhier a gerzhe an dud warnañ pa veze re briellek an hent.

Ha gouzout a rit ?

"Hent ar C'hont"
a gavoc'h war ho hent
a ra an disparti
etre Kerne ha Leon.

An hentoù don, etre natur ha kevrin • © M. Toullec

Ti ar C'horneg

Alies en em gav an dud e lec'hioù digor an **ekomirdi**.

Met lâret e vez « **ti ar C'horneg** » gante, diwar anv ar berc'henned kozh, rak al **lec'h glad**-se zo e-kreiz o buhez. Amañ e teu an dud da boazhañ bara ha pizzaioù, ar skolidi d'ober anaoudegezh gant an natur hag an dud na reont nemet tremen da gontañ kaoz. Un tamm eus buhez ar gumun a vez renet ivez en ispiserezh kevredigezhel ar beizanted ma soñj d'an dud ec'h eo pouezus beveziñ traoù eus ar vro hag en em gavout asambles gant produerien.

Er forn, er vilin, er park, peotramant er jardin, e veoc'h degemeret gant **ekomirdi Menez Are** evit eskemmañ troioù-micher ha gouiziegezh, da-geñver abadennoù ha stalioù-labour.

An ekomirdi zo war roll an Domanioù ha Mirdioù departamant e Penn-ar-Bed.

2025 : gouel 100 vloaz ar gumun
© K. Guillou, Park an Arvorig

An Toull e Sant-Riwal

Kumun Sant-Riwal zo **koadoù** ha **lannegi** enni. Kev eo ar c'hornad-bro ivez, a reer « **toull Sant-Riwal** » anezhañ, ha treuzet-didreuzet gant **ur bern gwazhioù-dour**.

Goañvioù kalet gouest da lakaat ar gumun en distro n'eus ket kement-se ken, hervez an dud ac'hann, met talañ ouzh an amzer diroll e rank Sant-Riwal ober bepred. El liorz, da skouer, e vez berroc'h ar mare ma c'haller gounit traoù evit e lec'h all, ha « **pa vez ar c'hog o sellet etrezek ar gamboullenn** » e vez dispar an amzer evit mont da besketa er stêr Riwal ! Lakait evezh ouzh gwiblenn an Iliz eta !

Takad greuniañ e Sant-Riwal, ul lec'h gouennañ evit an dluzhed fario
© L. Rannou

Neuz ar menezioù

Splann eo **perzh meneziek** Sant-Riwal, gant ar bourk a zo 172 metr uhelder ha Menez-Mikael, 380 metr uhelder.

Ar bourk a yeer betek ennañ dre **hentoù kammdroek, mein-glas tev** "ar menezioù" war an toennoù, an oaledoù klet e **diabarzh an tier kozh** : kement tra a zo amañ a zegas e lod en endro dic'hortoz-se.

Daoust ma ne weler ket **Menez-Mikael** ken brudet adalek ar bourk, e weler mat Roc'h **ar Garreg** hag a vez krapet gant ar skolidi e fin o amzer-skol, evel ul lid laouen a-raok kuitaat evit mont d'ar skolaj.

Mein-glas ar
menezioù a zeu
eus mengleuzioù
skilt e Menez Are
© D. Kermel,
Park an Arvorig

Ha gouzout a rit ?

Skol Sant-Riwal
e oa ar skol bublik
divyezhek kentañ
e Breizh.